

بررسی شاخص بین‌المللی حقوق مالکیت در ایران و کشورهای منطقه منا

سعید کیان پور

عضو هیأت علمی دانشگاه پیام نور
s_kianpoor@pnu.ac.ir

تاریخ دریافت: ۱۳۹۳/۰۲/۰۵

تاریخ اصلاحات: ۱۳۹۳/۰۴/۳۱

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۳/۰۵/۱۸

چکیده

امروزه دستیابی به بخش خصوصی کارآمدتر و بهبودی فضای کسب و کار در جهت فراهم نمودن بسترهای لازم برای فعالیت فعالان اقتصادی به عنوان یک راهبرد اقتصادی در کشورهای مختلف جهان مورد توجه قرار گرفته است. در مقاله حاضر به بررسی حقوق مالکیت در منطقه منا (خاورمیانه و آفریقای شمالی) خواهیم پرداخت. این شاخص نشان می‌دهد در شاخص LP، امارات با امتیاز ۶/۹ در شاخص LPR، رژیم اشغالگر قدس با امتیاز ۷/۳ و در شاخص PPR بحرین با امتیاز ۸/۱ رتبه‌های اول را از آن خود کرده‌اند همچنین در شاخص کلی IPRI قطر با امتیاز ۷/۳ رتبه اول را در اختیار دارد و ایران با امتیاز ۴/۳ جزو کشورهای آخر محسوب می‌شود. دلیل بدتر شدن وضعیت ایران و افت ۰/۱ درصدی به ثبات سیاسی مربوط است. به طور کلی ایران بدترین عملکرد را در حوزه‌های ثبات سیاسی و حمایت از حقوق اختراع و چاپ و تکثیر دارا می‌باشد. حاکمیت قانون و استقلال قضایی نسبت به سال گذشته تغییری نداشته، در حالی که کنترل فساد اندکی کاهش یافته است و حقوق مالکیت فیزیکی با امتیاز ۵/۵ قوی‌ترین جزء شاخص برای ایران است.

واژگان کلیدی

فضای کسب و کار؛ منطقه منا؛ شاخص بین‌المللی حقوق مالکیت.

مقدمه

یکی از دغدغه‌های موجود در رویکردهای اقتصادی قرن حاضر، مسئله مالکیت و نحوه تأمین آن در جامعه است؛ به گونه‌ای که زیر بنای یکی از مهمترین مکاتب اقتصادی (نهادگرایان) که خاستگاه چندین نوبلیست نیز بوده، مسأله مالکیت است. از دید اقتصاددانان برقراری امنیت برای حقوق مالکان سبب ایجاد انگیزه برای افراد برای انجام فعالیت‌های اقتصادی خواهد شد؛ به گونه‌ای که تأمین حقوق مالکیت در جامعه، ریسک فعالیت‌های اقتصادی را کاهش داده و با کاهش هزینه‌های مبادله و ناطمینانی، سبب تسهیل و رونق فعالیت اقتصادی خواهد شد. شاخص‌های بین‌المللی حقوق مالکیت محصول تلاش‌های اتحادیه حقوق مالکیت در واشنگتن است. اتحادیه حقوق مالکیت به حمایت از حقوق مالکیت (فیزیکی و فکری) در ایالات متحده و در سراسر جهان اختصاص یافته است. اتحادیه حقوق مالکیت وابسته به سازمان حمایت از مالیات‌دهندگان است. با وجود دسترسی فزاینده به اطلاعات و تحقیقات بین‌المللی در مورد حقوق مالکیت، شاخص‌ها و مطالعات موجود به طور سنتی بر هر دو جنبه فیزیکی یا فکری حقوق مالکیت تمرکز دارند. در این نوشتار به دنبال بررسی شاخص بین‌المللی حقوق مالکیت در ایران و کشورهای منطقه منا خواهیم بود. از این رو ابتدا راجع به مفهوم مالکیت و نحوه اندازه‌گیری آن

بحث می‌کنیم و در ادامه مهمترین شاخص‌های نشان‌گر حقوق مالکیت را معرفی کرده و جایگاه ایران و کشورهای منطقه منا را بررسی خواهیم کرد.

مبانی نظری و مطالعات تجربی

حقوق مالکیت مفهومی فرارشته‌ای است و به دلیل شمول مفهومی در علوم اقتصادی و حقوق، دارای تعاریف متفاوتی از نگاه حقوقدانان و اقتصاددانان می‌باشد [۱]. معمولاً منظور اقتصاددانان از حقوق مالکیت، حقوق مالکیت خصوصی است که یکی از ویژگی‌های بارز آن داشتن توانایی قانونی به منظور بازداشتن دیگران در استفاده از یک کالا یا دارایی می‌باشد [۲]. از نگاه کامونز، حقوق مالکیت، حقوق مربوط به کمیابی^۱ بوده و شامل تمام فعالیت‌هایی می‌شود که افراد یا جامعه در انجام یا عدم انجام آن و یا در تملک یک دارایی آزاد می‌باشند [۱۷]. دمستر حقوق مالکیت را ابزاری در اختیار جامعه می‌داند که به افراد در شکل‌دهی انتظارات متقابل، کمک می‌کند. این انتظارات در قالب قوانین، رسوم و سنن یک جامعه بیان می‌شوند [۳]. به تعبیر دمستر حقوق مالکیت ابزاری است که به فرد کمک می‌کند تا به انتظاراتش در کنش با دیگران، شکلی منطقی دهد. حقوق مالکیت بیان‌کننده حق نفع یا ضرر زدن به خود یا دیگران است و دارنده آن این موقعیت را در جامعه دارد که نسبت به دیگران به شیوه خاصی

جدول ۱- ساختار تشکیل دهنده شاخص بین‌المللی حقوق مالکیت [۴]

شاخص‌ها	محیط حقوقی و سیاسی	حقوق مالکیت فیزیکی	حقوق مالکیت فکری
شاخص ف	استقلال قوه قضائیه	حمایت از حقوق مالکیت فیزیکی	حمایت از حقوق مالکیت فکری
	حاکمیت قانون	ثبات اموال	حمایت از حق اختراع
	ثبات سیاسی	دسترسی به وام	بهره برداری غیر مجاز از آثار دیگران
	کنترل فساد		

محیط حقوقی و سیاسی

حتی جامع‌ترین حقوق مالکیت قانونی را نمی‌توان به اجرا درآورد مگر اینکه حمایت قوی قانون و قوه قضائیه مستقل داشته باشیم که آنها را از ضمانت اجرایی برخوردار کنند. همان گونه که شاهد وقایع اخیر در سراسر خاور میانه هستیم، فقدان حقوق مالکیت و آزادی اقتصادی می‌تواند موجب بی‌ثباتی اقتصادی و سیاسی شود [۸]. چهار جزء فرعی تشکیل‌دهنده جزء محیط حقوقی و سیاسی هستند:

استقلال قضایی

این متغیر، آزادی و درجه مصونیت قوه قضائیه از نفوذ و فشارهای سیاسی و تجاری را بررسی می‌کند. استقلال قوه قضائیه، ستون اصلی برای حمایت قاطع و پشتیبانی مؤثر از نظام دادگاهی در ارتباط با مالکیت خصوصی است [۱۹].

حاکمیت قانون

این متغیر، میزان اعتماد کارگزاران اقتصادی به قوانین جامعه و رعایت آنها را اندازه می‌گیرد. به ویژه این متغیر، کیفیت اجرای قراردادهای، پلیس و دادگاه‌ها و همچنین احتمال جرم و خشونت را اندازه‌گیری می‌کند. این متغیر ترکیبی از چند نماگر از جمله عدالت، صداقت، اجرای قانون، سرعت و کم هزینه بودن نظام دادگاهی، حمایت از حقوق مالکیت خصوصی و پاسخگویی قوای قضائیه و مجریه است. این متغیر مکمل متغیر استقلال قضایی است.

ثبات سیاسی

درجه ثبات سیاسی به شکلی اساسی برانگیزه فرد برای کسب مالیات یا گسترش آن یا مدیریت بر دارایی‌ها تأثیر می‌گذارد. هر اندازه احتمال بی‌ثباتی دولت بیشتر باشد، احتمال اینکه مردم اموالی را به دست آورند و به وجاهت حقوق متصل به آن اعتماد پیدا کنند، کمتر خواهد بود.

فساد

این متغیر، چندین نماگر را ترکیب می‌کند که ادامه اعمال قدرت عمومی جهت دستیابی به منافع خصوصی را اندازه می‌گیرد. در این متغیر انواع مفاسد خرده پاهای و دانه درشت‌ها، همچنین «تسخیر» دولت توسط فرادستان و گروه‌های خصوصی را شامل می‌شود. مشابه دیگر متغیرها در جزء محیط حقوقی و سیاسی، فساد بر اطمینان مردم بر اجرای سالم حقوق مالکیت تأثیر منفی می‌گذارد. فساد درجه غیر رسمی بودن اقتصاد را بازتاب می‌دهد که عامل اخلال در احترام و رعایت بیشتر مالکیت خصوصی قانونی است [۲۰].

رفتار کند [۴]. نورث حقوق مالکیت را حقوق افراد برای بهره‌مندی از منافع کار تحت تملک خود یا بهره‌مندی از منافع کالا و خدماتی که آنها را تصرف کرده‌اند، تعریف می‌کند [۵]. از دید اجرسون، حقوق مالکیت، حقوق افراد در استفاده از منابع است؛ از نگاه وی دو مفهوم متمایز از حقوق مالکیت وجود دارد: اول حقوق مالکیت اقتصادی^۱ که در آن فرد روی یک کالا یا دارایی، توانایی افراد در مصرف کالا یا خدمات دارایی و به طور غیر مستقیم از طریق مبادله تعریف می‌شود. این توانایی شامل حق استفاده از یک دارایی، حق کسب درآمد از یک دارایی و قرارداد با سایر افراد و حق انتقال مالکیت دائم به گروه دیگر است. دوم حقوق مالکیت قانونی^۲ این دسته حقوق مالکیتی است که توسط دولت به رسمیت شناخته شده و اعمال می‌شود. در واقع حقوق مالکیت قانونی، حقوقی است که از طریق دولت اعطا شده و پشتیبانی برای بهره‌مندی از حقوق مالکیت اقتصادی است [۱۸]. بنابراین مفهوم حقوق مالکیت را میتوان توانایی افراد در بهره‌مندی از منافع کالاها، خدمات و دارایی‌های تحت تملک خود در حال حاضر و همچنین انتظارشان در مورد توانایی بهره‌مندی از دارایی‌های خود در آینده دانست.

بنابراین در این پژوهش وقتی از تضمین حقوق مالکیت سخن به میان می‌آید، به معنای ایجاد چهار چوبی در جامعه است که بر اساس آن اولاً، مالکیت افراد در برابر املاک و خدمات دارایی‌هایشان تضمین شده و توسط سایرین سلب نگردد؛ ثانیاً در جامعه ساختاری فراهم آید که براساس آن انتظارات آتی افراد نیز در مورد حق مالکیتشان بر دارایی‌ها و اموال به‌گونه‌ای باشد که کمترین بی‌اعتمادی نسبت به نقض مالکیت داشته باشد. اما متأسفانه با توجه به اهمیت بالایی که تأمین حقوق مالکیت در محیط کسب و کار دارد، شاخص‌های موجود نشان می‌دهد که ایران جایگاه مناسبی از لحاظ تأمین حقوق مالکیت در مقایسه با سایر کشورهای دنیا نداشته و بسترهای موجود در جامعه بعضاً ناقص و نافی تأمین حقوق مالکیت فردی و خصوصی هستند [۶].

اندازه‌گیری حقوق مالکیت

شاخص حقوق مالکیت بین‌المللی^۳ (IPRI) شاخصی است که کشورهای دنیا را از لحاظ برخورداری از حقوق مالکیت (فیزیکی و فکری) با هم مقایسه می‌کند. این شاخص متشکل از سه دسته از اجزای اساسی زیر است:

۱. محیط حقوقی و سیاسی (LP)^۴
۲. حقوق مالکیت فیزیکی (PPR)^۵
۳. حقوق مالکیت فکری (IPR)^۶

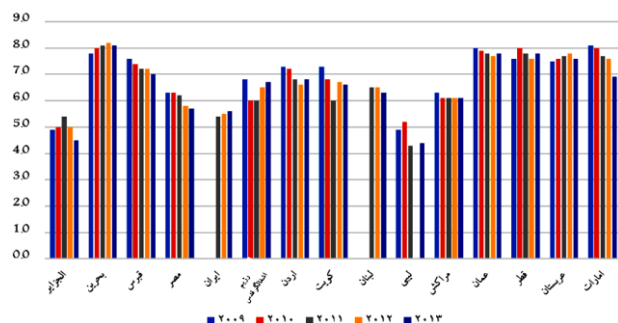
1. Economic Property Right
2. Legal Property Right.
3. International Property Rights Index
4. Legal and Political Environment
5. Physical Property Rights
6. Intellectual Property Rights

می‌کند. این متغیر یکی از استدلال‌های اصلی اقتصادی را که هرناندو دستوتو مطرح کرد، نشان می‌دهد [۱۰].

دسترسی به وام

این متغیر دسترسی به وام بانکی بدون وثیقه را به عنوان متغیر جانشین برای نشان دادن سطح توسعه یافتگی نهادهای مالی در کشور نشان می‌دهد. نهادهای مالی در کنار نظام قوی حقوق مالکیت، نقش مکملی ایفا می‌کنند تا دارایی‌های اقتصادی وارد اقتصاد رسمی شوند [۱۰].

نمودار ۳- شاخص حقوق مالکیت فیزیکی در منطقه منا [۲۱]

حقوق مالکیت فکری

جزء حقوق مالکیت فکری به ارزیابی حمایت از حقوق مالکیت فکری می‌پردازد. این جزء علاوه بر سنجه مبتنی بر افکار عمومی حمایت از مالکیت فکری، حمایت از دو نوع اصلی از حقوق مالکیت فکری (حق اختراع و حق تکثیر) را به ترتیب از دیدگاه قانونی [یا حقوقی] و عملی [یا واقعی] ارزیابی می‌کند.

حمایت از حقوق مالکیت فکری

این متغیر شامل نتایج نظرسنجی از افکار عمومی است که میزان حمایت یک ملت از مالکیت فکری را نشان می‌دهد، بنابراین یک جنبه حیاتی از جزء حقوق مالکیت فکری است. از کارشناسان حاضر در هر کشور خواسته می‌شود تا حمایت از مالکیت فکری در آن ملت را عددگذاری کنند و امتیازدهی از «ضعیف و اجرایی نشده» به «قوی و اجرایی شده» تغییر می‌کند [۱۱].

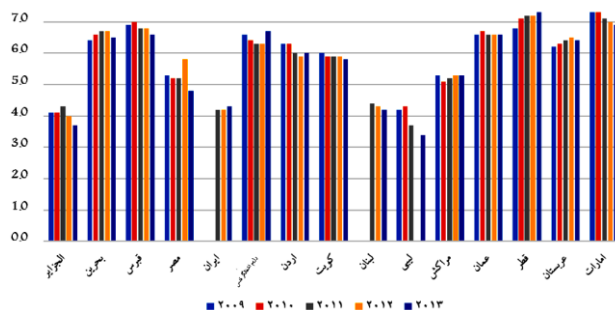
حمایت از حق اختراع

این متغیر، قدرتمندی قوانین حق اختراع در یک کشور را بر اساس پنج معیار کلی نشان می‌دهد: پوشش‌دهی، عضویت در پیمان‌های بین‌المللی، محدودیت بر حقوق اختراعات، اجرای قانون و مدت زمان حمایت از حق اختراع [۱۱].

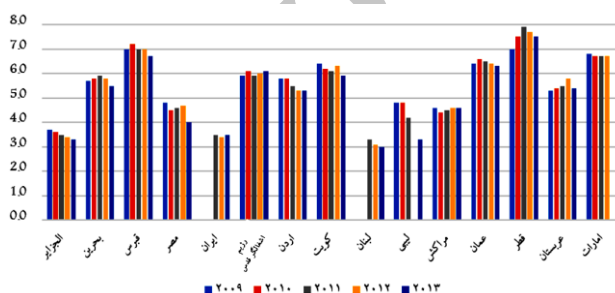
بهره‌برداری غیر مجاز از آثار دیگران

میزان بهره‌برداری غیر مجاز در بخش مالکیت فکری یک نماگر مهم از کارآمدی تنفیذ حقوق مالکیت فکری در یک کشور است. اطلاعات برای این متغیر از اتحادیه بین‌المللی مالکیت فکری جمع‌آوری می‌شود که در

نمودار ۱- شاخص حقوق مالکیت بین‌المللی در منطقه منا [۷]

نمودار ۲- شاخص محیط حقوقی و سیاسی در منطقه منا [۲۱]

حقوق مالکیت فیزیکی

رژیم حقوق مالکیت قوی، ناظر بر اعتماد مردم به کارآمدی این رژیم در حمایت از حقوق مالکیت خصوصی است. همچنین این رژیم انجام معاملات بی وقفه مربوط به ثبت دارایی‌ها را فراهم می‌کند. در نهایت، اجازه دسترسی به اعتبار لازم برای تبدیل دارایی‌ها به سرمایه را می‌دهد. به این دلایل، از متغیرهای زیر برای اندازه‌گیری میزان حمایت از حقوق مالکیت فیزیکی خصوصی استفاده می‌شود.

حمایت از حقوق مالکیت فیزیکی

این متغیر در ارتباط مستقیم با قدرتمندی نظام حقوق مالکیت یک کشور است؛ چرا که نظرات کارشناسان درباره کیفیت حمایت قضایی از مالکیت خصوصی شامل دارایی‌های مالی را بازتاب می‌دهد. علاوه بر این، شامل نظرات اهل فن درباره تعریف روشن قانونی از حقوق مالکیت است [۹].

ثبت اموال

این متغیر دیدگاه صاحبان کسب و کارها درباره میزان دشواری ثبت اموال از نظر تعداد روزها و مراحل لازم را نشان می‌دهد. منبع این اطلاعات نشانگر آن است که این متغیر سیر کامل مراحل لازم برای انتقال سند مالکیت زمین یا ساختمان از فروشنده به خریدار را ثبت می‌کند. هر اندازه ثبت مالکیت سخت‌تر باشد، بیشتر احتمال دارد که دارایی‌ها در بخش غیر رسمی باقی بمانند و بنابراین درک و حمایت گسترده عمومی از نظام قوی حقوقی و حقوق مالکیت سالم را محدود می‌سازد. علاوه بر این، موانع ثبت دارایی‌ها از انتقال آنها از کاربردهای بی‌ارزش به سمت با ارزش‌تر جلوگیری

گزارش ویژه نمایندگی تجاری آمریکا در مرور سالیانه رویه‌های مالکیت فکری کشورها تسلیم می‌شود. این متغیر شامل اطلاعاتی درباره میزان بهره‌برداری غیر مجاز در صنایع تحت حمایت حق تکثیر از جمله نرم افزار تجاری و صفحه و موسیقی است. از آنجا که این متغیر نتایج عملی بر اساس «داده‌های سخت» را نشان می‌دهد، کشورها را با توجه به کارآمدی آنها در حمایت از حقوق مالکیت فکری رتبه‌بندی می‌کند. داده‌ها از اتحادیه بین‌المللی مالکیت فکری با جدیدترین آمار موجود از اتحادیه نرم افزار تجاری تکمیل می‌شود. شکل زیر به صورت خلاصه شمای کلی شاخص IRPI را نمایش می‌دهد.

$$\left\{ \frac{X_{max} - X_i}{X_{max} - X_{min}} \right\} * 10$$

نمودار ۴- شاخص بین‌المللی حقوق مالکیت فکری در منطقه منا [۴]

که در این معادله X_i نشانگر ارزش فردی هر کشور بوده و X_{max} و X_{min} نیز به ترتیب نشانگر بیشترین و کمترین مقدار از متغیر در نمونه مورد نظر است [۲۲]. محاسبه کلی این شاخص نتایج کلی زیر را در برداشت. به‌گونه‌ای که شاخص محاسبه شده برای حقوق مالکیت در برگیرنده بازه‌ای بین ۳/۱ الی ۸/۶ بود. در مورد سه دسته دیگر از شاخص‌ها نیز اطلاعات آماری مربوطه در جدول زیر قابل مشاهده است. با توجه به جدول می‌توان دریافت که در بین سه شاخص تشکیل دهنده حقوق مالکیت، حقوق مالکیت فیزیکی بیشترین مقدار میانگین را دارا بوده است. در این بین بیشترین تورش در بین کشورها مربوط به شاخص محیط سیاسی با انحراف معیار ۱/۸ است.

جدول ۲- نشانگرهای آماری مربوط به شاخص‌های حقوق مالکیت [۱۲]

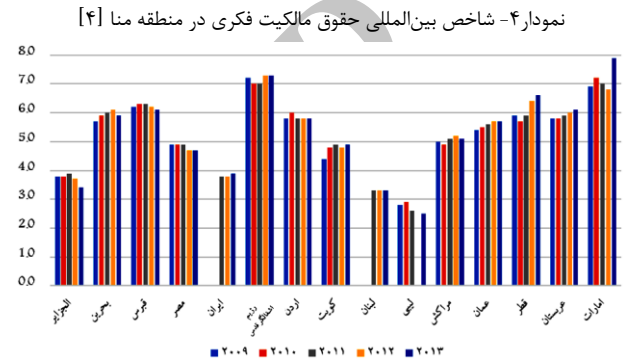
عنوان	میانگین	میان	انحراف معیار	حداقل	حداکثر
شاخص کلی حقوق مالکیت	۵/۶	۵/۳	۱/۴	۳/۱	۸/۶
محیط حقوقی و سیاسی	۵/۲	۴/۷	۱/۸	۲/۱	۸/۹
حقوق مالکیت فیزیکی	۶/۲	۶/۱	۱	۳/۴	۸/۹
حقوق مالکیت فکری	۵/۴	۵/۳	۱/۶	۲	۸/۶

اما مطالعه هر کدام از شاخص‌ها نیز می‌تواند اطلاعات مفیدی را برای ما فراهم آورد. جداول زیر نشانگر ده کشور ابتدایی و ده کشور انتهایی در قسمت شاخص کلی حقوق مالکیت می‌باشد.

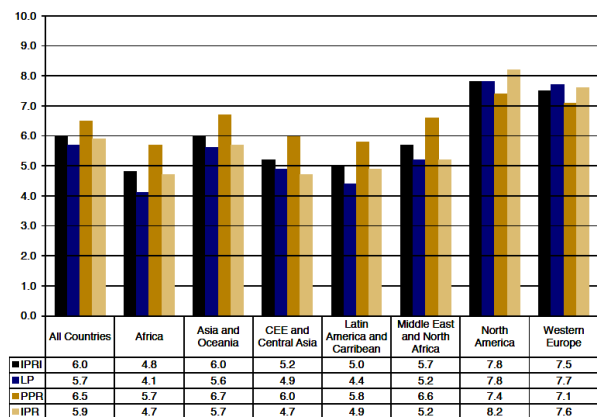
جدول ۳- رده‌بندی ۱۰ کشور ابتدایی جهان بر اساس شاخص حقوق مالکیت

(شماره‌ها، رتبه را نشان می‌دهند) [۱۲]

IPRI	LP	PPR	IPR
فنلاند (۱)	فنلاند (۱)	فنلاند (۱)	فنلاند (۱)
سوئیس (۲)	نیوزیلند (۱)	نروژ (۱)	نیوزیلند (۲)
انگلیس (۲)	سوئد (۳)	نیوزیلند (۳)	سوئد (۲)
هلند (۲)	نروژ (۳)	سنگاپور (۳)	نروژ (۴)
امریکا (۲)	دانمارک (۵)	سوئد (۳)	هلند (۵)
ژاپن (۲)	هلند (۵)	بحرین (۶)	سوئیس (۵)
نیوزیلند (۷)	لوکزامبورگ (۷)	هنگ کنگ (۷)	لوکزامبورگ (۷)
لوکزامبورگ (۷)	سوئیس (۷)	سوئیس (۷)	سنگاپور (۷)
سوئد (۷)	کانادا (۹)	امارات (۷)	دانمارک (۹)
کانادا (۱۰)	سنگاپور (۱۰)	عمان (۱۰)	کانادا (۹)

نمودار ۶- مقایسه شاخص بین‌المللی حقوق مالکیت در مناطق مختلف جهان [۷]

جمله توانایی کفالت، عقیم‌سازی زنان، آزادی جنبش‌ها و نسبت با سواد زنان به مردان می‌باشد [۱۳ و ۱۴].

روش محاسبه شاخص GE همانند روش محاسبه شاخص IPRI می‌باشد. نمره نهایی GE یک شاخص متوسط از متغیرهاست که بین صفر تا ده قرار خواهد داشت. مقدار صفر بیان می‌کند که تمایز کامل بین زنان و مردان در جامعه مورد نظر وجود دارد در حالی که امتیازهای بالا به معنای کشور توسعه یافته و وجود تساوی حقوق مردان و زنان خواهد بود. تمام چهار متغیر دیگر نیز به همین صورت نرمال می‌شوند. در نتیجه شاخص نهایی (GE) IPRI عددی بین صفر و ۱۲ خواهد بود. نمودار زیر نشان‌دهنده شمای کلی شاخص‌های تشکیل‌دهنده GE می‌باشد [۱۵].

با محاسبه شاخص حقوق مالکیت و با در نظر گرفتن تعدیلات مربوط به جنسیت، می‌توان مشاهده کرد که کشور سنگاپور با کسب نمره ۹/۹ توانسته است در رتبه اول رده‌بندی قرار گرفته و به دنبال آن کشورهای هنگ کنگ، موریس و مالزی قرار بگیرند. در دسته پایین جدول نیز کشور برون‌دی با امتیاز ۴/۱ کمترین امتیاز را در این شاخص کسب کرده است. اما شاید جالب باشد که رده‌بندی کشورها بر اساس شاخص برابری جنسیتی GE را نیز مشاهده کنیم. جدول ۶ نشانگر این رده‌بندی برای ده کشور ابتدایی و ده کشور انتهایی است. با توجه به جدول کشورهای هنگ کنگ، موریس، ترینیداد و توباگو، پاناما، کرواسی، آرژانتین، روسیه، اوکراین و ونزوئلا توانسته‌اند نمره کامل ۱۰ را کسب کنند و به عنوان بالاترین کشورها از لحاظ برابری حقوق مردان و زنان معرفی شوند. در مقابل کشور اوگاندا با امتیاز پایین ۱/۳ نابرابرترین کشور از لحاظ حقوق زنان و مردان است.

جدول ۴- رده‌بندی ۱۰ کشور انتهایی جهان بر اساس شاخص حقوق مالکیت (شماره‌ها رتبه را نشان می‌دهند) [۲۱]

IPRI	LP	PPR	IPR
صربستان (۱۲۰)	پاکستان (۱۲۲)	چاد (۱۲۲)	صربستان (۱۲۰)
ونزوئلا (۱۲۰)	لبنان (۱۲۲)	اوکراین (۱۲۳)	ونزوئلا (۱۲۰)
آلبانی (۱۲۰)	نیجریه (۱۲۴)	ونزوئلا (۱۲۴)	آلبانی (۱۲۰)
لبنان (۱۲۵)	زیمبابوه (۱۲۵)	آرژانتین (۱۲۴)	لبنان (۱۲۵)
ارمنستان (۱۲۶)	ساحل عاج (۱۲۶)	نیجریه (۱۲۴)	ارمنستان (۱۲۶)
بنگلادش (۱۲۷)	هاییتی (۱۲۶)	بنگلادش (۱۲۷)	بنگلادش (۱۲۷)
مولداوی (۱۲۸)	چاد (۱۲۸)	الجزیره (۱۲۸)	مولداوی (۱۲۸)
لیبی (۱۲۸)	بروندی (۱۲۹)	لیبی (۱۲۹)	لیبی (۱۲۸)
گرجستان (۱۳۰)	ونزوئلا (۱۳۰)	بروندی (۱۲۹)	گرجستان (۱۳۰)
یمن (۱۳۱)	یمن (۱۳۰)	هاییتی (۱۳۱)	یمن (۱۳۱)

اما نوع دیگر از نگرش وجود دارد که به اندازه‌گیری شاخص تعدیل یافته از IPRI می‌پردازد، به گونه‌ای که این شاخص به اهمیت نقش زنان در جامعه تأکید دارد. به اعتقاد محاسبه‌کنندگان این شاخص، زنان نقش کلیدی در اقتصاد جوامع توسعه یافته ایفا می‌کنند، اما حقوق مالکیت آنها اغلب به وسیله قوانین یا سنن حاکم در جامعه نادیده گرفته می‌شود. از این رو در این بخش بر روی اهمیت برابری جنسیت تأکید می‌کنیم. برای محاسبه برابری جنسیتی محاسبه استاندارد شاخص IPRI را بسط داده و یک GE^۱ برای برابری جنسیتی حقوق مالکیت نیز به معادله اضافه می‌کنیم.

$$IPRI (GE) = IPRI + 0.2 \times GE$$

مقدار وزن ۰/۲ در اینجا به صورت اختیاری داده شده است [۱۴].^۲ ساختار متغیر GE بر اساس پنج شاخص اندازه‌گیری می‌شود. سه شاخص اول به ترتیب «دسترسی زنان به زمین»، «دسترسی زنان به وام (اعتبار)»^۳ و «دسترسی زنان به سایر دارایی‌ها بجز زمین» می‌باشد. این سه متغیر از این جهت در شاخص GE قرار دارند که این متغیرها بیانگر کیفیت حقوق مالکیت زنان از سه جنبه هستند؛ دسترسی زنان به وام‌های بانکی، دسترسی آنها برای به دست آوردن مالکیت زمین و حقوق آنها برای مالکیت سایر دارایی‌ها بجز زمین. شاخص بعدی «پرداخت ارث»^۴ است. این شاخص کشورها را بر اساس قوانین حمایتی که برای مردان و زنان در ارث بردن اتخاذ می‌کنند، رتبه‌بندی می‌کند. به گونه‌ای که هر چه میزان ارث بردن زنان و مردان به حالت تساوی نزدیک‌تر باشد، کشور رتبه بهتری را در مقایسه با سایرین کسب خواهد کرد. آخرین شاخص نیز «حقوق اجتماعی زنان»^۵ می‌باشد. این متغیر شامل تمام حقوق اجتماعی زنان از

1. Gender Equality

۲. این وزن اغلب ۰/۱ تا ۰/۵ داده می‌شود، اما لازم به توضیح است که نتایج برای وزن‌های مختلف تا حد زیادی مشابه هستند.

3. Credit

4. Inheritance Practices

5. Women's Social Rights

6. Parental Authority

جدول ۵- رده‌بندی کشورها بر اساس شاخص IPRI (GE) [۲۱]

ده کشور اول	سنگاپور	هنگ کنگ	موریس	مالزی	افریقا جنوبی	اوروگوئه	بحرین	ترینیداد و توباگو	کاستاریکا	پاناما
جدول	(۹/۹)	(۹/۷)	(۸/۳)	(۸/۲)	(۸/۲)	(۸)	(۷/۹)	(۷/۷)	(۷/۷)	(۷/۶)
ده کشور آخر	ایران	زیمبابوه	کامرون	ساحل عاج	هایتی	چاد	نیجریه	بنگلادش	لیبی	بروندی
جدول	(۵/۱)	(۵)	(۵)	(۴/۹)	(۴/۷)	(۴/۷)	(۴/۶)	(۴/۵)	(۴/۲)	(۴/۱)

جدول ۶- رده‌بندی کشورها بر اساس شاخص GE [۱۳]

ده کشور اول جدول	هنگ کنگ	موریس	ترینیداد و توباگو	پاناما	کرواسی	آرژانتین	روسیه	اوکراین	ونزوئلا	سنگاپور
GE	۱۰	۱۰	۱۰	۱۰	۱۰	۱۰	۱۰	۱۰	۱۰	۹
ده کشور آخر جدول	سیرالئون	چاد	کامرون	نیجریه	بروندی	سوازیلند	عمان	امارات	بنین	اوگاندا
GE	۳/۷	۳/۷	۳/۵	۳/۳	۳/۳	۳/۲	۳	۲	۱/۷	۱/۳

وضعیت ایران در شاخص بین‌المللی حقوق مالکیت

سیاسی آن ۱/۹ است. حاکمیت قانون و استقلال قضایی نسبت به سال گذشته تغییری نداشته، در حالی که کنترل فساد اندکی کاهش یافته است. حقوق مالکیت فیزیکی با امتیاز ۵/۵ قوی‌ترین جزء شاخص برای ایران است که نسبت به سال گذشته ۰/۱ افزایش یافته است. دو متغیر حمایت از حقوق مالکیت فیزیکی و ثبت اموال و دارایی‌ها با امتیازات ۶/۳ و ۷/۷ بیشترین امتیاز را کسب کرده‌اند. نظرات اهل فن درباره محیط حقوق فکری ایران نسبت به سال گذشته تغییری نکرده است. این جزء با امتیاز ۳/۸ در حمایت از مالکیت فکری، نسبت به سال گذشته ۰/۱ کاهش یافته است. همچنین ایران یکی از بدترین امتیازات یعنی امتیاز صفر را بر حسب حقوق مالکیت فکری و سرقت ادبی و حق نشر دارد. اطلاعات در مورد حق انحصاری چاپ و تکثیر نیز در دسترس نیست [۷].

مقایسه شاخص‌های حقوق مالکیت در ایران با سایر کشورهای دنیا، حکایت از سطح نازل تضمین حقوق مالکیت در ایران دارد. با توجه به آنکه آمار ایران در سال ۲۰۱۱ برای اولین بار به IPRI گزارش شد نمی‌توان سیر تحول آمار آن را زیاد بررسی نمود و تنها باید به مطالعه آمار و اطلاعات سال‌های اخیر اکتفا کرد. در گزارش سال ۲۰۱۳ کشور ایران در میان ۱۳۱ کشور با به دست آوردن نمره ۴/۳ رتبه ۱۱۱ را در شاخص حقوق مالکیت به دست آورده است.

دلیل بدتر شدن وضعیت ایران و افت ۰/۱ در فاصله ۲۰۱۱ تا ۲۰۱۲ به ثبات سیاسی مربوط است. به طور کلی ایران بدترین عملکرد را در حوزه‌های ثبت سیاسی و حمایت از حقوق اختراع و چاپ و تکثیر دارا می‌باشد. محیط حقوقی و سیاسی ضعیف‌ترین عنصر بوده و امتیاز ثبت

جدول ۷- عملکرد ایران در شاخص‌های حقوق مالکیت طی سال‌های ۲۰۱۳-۲۰۱۲ [۱۶]

شاخص مورد نظر	دامنه شاخص	عملکرد ایران	رتبه ایران	کل نمونه
شاخص سهولت انجام کسب و کار				
شاخص سهولت در ثبت مالکیت ^۱	۰-۱۰۰	۵۱/۲	۱۶۵	۱۸۵
دریافت اعتبار	۰-۱۰۰	۵۶/۳	۸۳	۱۸۵
حمایت از سهامداران خود	۰-۱۰۰	۳۸/۱	۱۵۰	۱۸۵
اجرای قراردادها	۰-۱۰۰	۶۱/۷	۵۳	۱۸۵
حل و فصل ورشکستگی	۰-۱۰۰	۲۵/۳	۱۲۶	۱۸۵
شاخص آزادی اقتصادی ^۲				
عملکرد نظام قضایی و حقوق مالکیت	۰-۱۰	۶/۴	۵۱	۱۴۴
استقلال قضایی	۰-۱۰	۴/۶۹	-	
حفاظت از حقوق مالکیت	۰-۱۰	۵/۶۳	-	
بی‌طرفی دادگاه‌ها	۰-۱۰	۳/۷۶	-	
مداخله نظامی در امور سیاسی حاکمیت قانون	۰-۱۰	۸/۳۳	-	
بیکارچی نظام قضایی	۰-۱۰	۶/۶۷	-	

۱. در زیر بخش‌های این مورد می‌توان مشاهده کرد که تعداد فرایندهای اداری برای ثبت مالکیت در ایران برابر با ۹ فعالیت است که برای این کار تقریباً باید ۳۶ روز زمان صرف کرد و ۱۰/۵ درصد از ارزش ارزش دارایی باید بابت هزینه‌های ثبت مالکیت خرج شود.

۲. شاخص جهانی آزادی اقتصادی (Economic Freedom of the World) شامل زیر بخش‌های اندازه دولت (Size of Government) سیستم قضایی و حقوق مالکیت (Legal System and Property Rights) پول و قدرت (Sound Money) آزادی تجاری جهانی (Freedom to Trade Internationally) و مقررات (Regulation) می‌باشد. در بخش اول از این شاخص مقدار حقوق مالکیت و کارایی نظام اقتصادی اندازه‌گیری می‌شود که شامل استقلال قضایی (Judicial independence)، بی‌طرفی دادگاه‌ها (Impartial courts)، حفاظت از حقوق مالکیت (Property rights Protection of)، مداخله نظامی در امور سیاسی و حاکمیت قانون (Military interference in rule of law and politics)، بیکارچی نظام قضایی (Integrity of the legal system)، لازم الاجرا بودن قراردادهای (Legal enforcement of contracts)، محدودیت‌های قانونی برای خرید و فروش مال (Regulatory restrictions on the sale of real property)، اعتماد به پلیس (Reliability of police)، و هزینه‌های جرم (Reliability of police) می‌شود.

شاخص مورد نظر	دامنه شاخص	عملکرد ایران	رتبه ایران	کل نمونه
اجبار قضایی برای قراردادهای	۰-۱۰	۵/۶۳	-	
محدودیت مقرراتی برای خرید و فروش اموال	۰-۱۰	۵/۸۷	-	
قابلیت اعتماد به پلیس	۰-۱۰	۵/۷	-	
هزینه های جرم	۰-۱۰	۵/۷۷	-	
شاخص شفافیت و فساد ۲۰۱۲				
شاخص فساد CPI	۰-۱۰۰	۲۸	۱۳۳	۱۷۶
شاخص آزادی هر تیج بخش حاکمیت قانون				
حقوق مالکیت	۰-۱۰۰	۱۰	۱۶۵	۱۸۵
فساد	۰-۱۰۰	۲۷	۱۱۸	۱۸۵
شاخص جهانی حقوق مالکیت IPRI				
شاخص کلی تأمین حقوق مالکیت IPRI	-۱۰	۴/۳	۱۱۱	۱۳۱
شاخص محیط حقوقی و سیاسی	۰-۱۰	۳/۵	۱۰۵	۱۳۱
شاخص حقوق مالکیت فیزیکی	۰-۱۰	۵/۶	۱۰۱	۱۳۱
شاخص حقوق مالکیت فکری	۰-۱۰	۳/۹	۱۰۸	۱۳۱
شاخص ریسک				
نظام پاسخگویی ^۱	۰-۱	۰/۶۳	۷۹	۱۴۰
ثبات سیاسی و نبود خشونت و درگیری ^۲	۰-۱	۰/۵	۱۳۵	۱۴۰
کارایی دولت	۰-۱	۰/۵	۵۳	۱۴۰
کیفیت مقررات ^۳	۰-۱	۰/۳۲	۱۳۲	۱۴۰
حاکمیت قانون	۰-۱	۰/۶۷	۵۱	۱۴۰
کنترل فساد	۰-۱	۰/۲۵	۱۲۸	۱۴۰
زیر بخش‌های موجود در شاخص GCI ^۴				
حفاظت از حقوق مالکیت	۱-۷	۴/۶	۵۵	۱۴۴
حفاظت از حقوق مالکیت فکری	۱-۷	۲/۹	۱۱۲	۱۴۴
میزان اعتماد عمومی به سیاستمداران کشور	۱-۷	۳/۷	۳۵	۱۴۴
شاخص پرداخت رشوه و سایر پرداخت‌های غیر معمول	۱-۷	۴/۱	۶۲	۱۴۴
میزان استقلال قضایی	۱-۷	۴	۶۳	۱۴۴
جانبداری مقامات دولتی از گروه‌های خاص در تصمیم‌گیری‌ها	۱-۷	۳/۲	۴۱	۱۴۴
کارایی نظام قضایی کشور برای حل اختلافات	۱-۷	۳/۶	۷۷	۱۴۴
کارایی نظام حقوقی در تعیین قوانین	۱-۷	۳/۱	۱۰۴	۱۴۴
شفافیت در سیاست‌گذاری دولت	۱-۷	۳/۶	۱۲۷	۱۴۴
اطمینان از خدمات پلیس	۱-۷	۴/۵	۵۶	۱۴۴
حفاظت از منافع سهامداران و سرمایه‌داران خرد در نظام حقوقی	۱-۷	۴/۱	۷۸	۱۴۴
اجرای سیاست‌های ضد انحصار و حمایت از رقابت	۱-۷	۴/۱	۶۰	۱۴۴
دسترسی به وام بدون ضامن	۱-۷	۱/۷	۱۴۱	۱۴۴
درجه حمایت قانون از وام‌گیرندگان و سپرده‌گذاران	۰-۱۰	۴	۹۹	۱۴۴
شاخص جهانی کارآفرینی				
شاخص ترس از شکست ^۵	۰-۱۰۰	۳۹/۸۶	۳۹	۶۷
کارآفرینی اجباری ^۶	۰-۱۰۰	۴/۵۳	۱۷	۶۷

1. Voice and Accountability

2. Political Stability and Absence of Violence

3. Regulatory Quality

۴. در محاسبه شاخص (The Global Competitiveness Report) از ۱۲ رکن اصلی استفاده می‌شود اولین مورد از این زیر بخش‌ها در مورد نهادهاست که از ۲۲ مورد تشکیل شده است. دومین رکن سؤالاتی در مورد زیر ساختار است. که شامل ۹ زیر بخش می‌باشد. سومین رکن مربوط به محیط اقتصاد کلان است که دارای ۵ زیر بخش است. رکن چهارم مربوط به سلامت و آموزش ابتدایی بوده و دارای ۱۰ زیر بخش می‌باشد. رکن پنجم مربوط به آموزش عالی بوده و دارای ۸ زیر بخش است. رکن ششم مربوط به کارایی بازار کالا بوده و دارای ۱۶ زیر بخش است. هفتمین رکن در مورد کارایی بازار کار بوده و دارای ۸ زیر بخش می‌باشد. هشتمین رکن مربوط به توسعه بازارهای مالی بوده و دارای ۸ زیر بخش است. نهمین رکن این شاخص مربوط به آمادگی‌های تکنولوژیکی بوده و دارای ۷ زیر بخش می‌باشد. دهمین رکن اندازه بازار را اندازه‌گیری کرده و ۴ زیر بخش دارد. یازدهمین رکن پیچیدگی‌های کسب و کار را با ۹ زیر بخش اندازه می‌گیرد. رکن ۱۲ در مورد نوآوری بوده و ۷ زیر بخش دارد. این شاخص مقداری بین ۱ تا ۷ داشته و هر چه نمره بالاتر باشد مقدار حمایت بالاتر از مالکیت خصوصی را نشان می‌دهد.

۵. نشانگر درصد جمعیت بزرگسال ۶۴-۱۸ سال که درگیر فعالیت‌های کارآفرینانه نبوده و ترس از شکست مانع راه‌اندازی کسب و کار توسط آنان می‌شود.

۶. به فعالیت‌هایی اشاره دارد که از روی اجبار و به دلیل عدم وجود سایر گزینه‌های کاری به وجود آمده است.

جمع‌بندی و نتیجه‌گیری

شده است. نهادها برای توسعه اقتصاد بازار محور حیاتی بوده و برای رشد، وجود نهادهای خوب، مهم تر از سیاست‌های خوب هستند. همانگونه که دولت‌های منا برای بهبود محیط کسب و کار و فضای سرمایه‌گذاری تلاش می‌کنند باید بر کمبودهای نهادی، تحقیقاتی و سیاستی غلبه کنند. نه تنها شکاف‌های سیاستی بسیار در این موارد وجود دارد؛ بلکه محدودیت‌های جدی و ضعف‌های اساسی در سامانه‌های آماری مانند نبود داده‌ها و اطلاعات سیاستی و تحقیقاتی و نبود اطلاعات ورودی بخش خصوصی در فرآیند شناسایی، طراحی، پایش و ارزیابی اصلاحات وجود دارد. توسعه بخش خصوصی یک دستور کار چندبخشی است که مستلزم فرآیند اصلاحات گسترده به همراه بهبود هماهنگی میان وزارتخانه‌ها و تشکیل ائتلاف‌های اصلاحات و بسیج همه نفع‌برندگان بیرونی است. ساختارهای مناسب جهت دستیابی به این فرآیند در کشورهای منا نادر است. دولت‌های منا باید بر ایجاد شرایط جهت پیدایش بخش خصوصی توسعه یافته‌تر و پویاتر تلاش کنند که در آن کارآفرینان بیشتری توان خود را بر رقابت متمرکز کنند و آن شرایط در مسیر خلق ثروت و اشتغالزایی و نه رانت‌جویی باشد. در محیط باز و آزادتر است که بنگاه‌ها و کارآفرینان جدید بیشتری به پیش خواهند رفت. تجربه کشورهای درحال گذار مجارستان، لهستان و ویتنام نشان می‌دهد که مهم‌تر از گسترش دادن بنگاه‌های موجود، ایجاد نسلی از سرمایه‌گذاران جدید است که به سرعت گرفتن رشد کمک می‌کند. این قضیه هر زمان که با تغییر سیاست‌ها اجازه ورود به بنگاه‌های جدید داده شده، در کشورهای منا نیز صادق بوده است. در صورتی که محیط کسب و کار بهبود بیشتری یابد، شاهد ورود بنگاه‌های پویاتری خواهیم بود که به بخش خصوصی متنوع‌تر منجر می‌شود.

منابع

۱. چمبرز، رابرت. توسعه روستایی، اولویت بخشی به فقرا، ترجمه مصطفی ازکیا، انتشارات دانشگاه تهران، ۱۹۹۸.
۲. حکمت‌نیا، محمود. «بررسی فقهی و اقتصادی مالکیت فکری»، فصلنامه اقتصاد اسلامی، سال نهم، شماره ۳۳، ۱۳۸۸.
۳. رنایی، محسن، «به سوی یک تئوری در حقوق مالکیت»، تألیف هرولد دمستز، فصلنامه تأمین اجتماعی، شماره ۱۰، ۱۳۸۰.
۴. بانک جهانی، «وضعیت ایران در گزارش انجام کسب و کار بانک جهانی، ۲۰۱۳»، ترجمه فرید قادری، مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی (گروه مطالعات محیط کسب و کار)، شماره مسلسل ۱۲۹۴۸، بهار ۱۳۹۲.
۵. مرکز مالگیری، احمد. «تأثیر کمیّت و کیفیت مقررات بر محیط کسب و کار»، مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی (گروه مطالعات محیط کسب و کار)، شماره مسلسل ۱۲۳۱۳، زمستان ۱۳۹۰.
۶. مدر، لویی. «ارزیابی تأثیرات: به سوی ارتقای کیفی قانونگذاری» در: حسن وکیلان (تألیف و ترجمه)، گفتارهایی در قانون و قانون‌گذاری، تهران، مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی، ۱۳۹۰.
۷. کیان‌پور، سعید، تولایی، رویا، سنجش و بهبود محیط کسب و کار، چاپ اول، انتشارات فراگیر هگمتانه، ۱۳۹۲.

از دید اقتصاددانان برقراری امنیت برای حقوق مالکان سبب ایجاد انگیزه برای افراد برای انجام فعالیت‌های اقتصادی خواهد شد؛ به گونه‌ای که تأمین حقوق مالکیت در جامعه، ریسک فعالیت‌های اقتصادی را کاهش داده و با کاهش هزینه‌های مبادله و نا اطمینانی، سبب تسهیل و رونق فعالیت اقتصادی خواهد شد. معمولاً منظور اقتصاددانان از حقوق مالکیت، حقوق مالکیت خصوصی است که یکی از ویژگی‌های بارز آن داشتن توانایی قانونی به منظور بازداشتن دیگران در استفاده از یک کالا یا دارایی می‌باشد. ایران در بین کشورهای منطقه منا (منطقه خاورمیانه و شمال آفریقا) در شاخص انجام کسب و کار رتبه ۱۰ را در سال ۲۰۱۴ از آن خود کرده است. بر اساس مؤلفه‌های مورد ارزیابی در میان ۱۵ کشور منتخب، تونس و ترکیه دارای بهترین و مطلوب‌ترین محیط برای انجام کسب و کار و الجزایر و سوریه دارای بدترین رتبه هستند. همچنین وضعیت رتبه ترکیه، مراکش، لبنان و عراق بهبود یافته است و عملکرد نسبی بقیه کشورها نسبت به سال قبل بدتر شده و با افزایش رتبه مواجه شده‌اند. این رتبه‌بندی تمام جوانب محیط کسب و کار که برای بنگاه‌ها و سرمایه‌گذاران دارای اهمیت یا بر رقابت‌پذیری اقتصادها تأثیرگذار است را مورد سنجش و ارزیابی قرار نمی‌دهد. ناگرهای انجام کسب و کار میزان اثرگذاری مقررات بر انجام کسب و کار و میزان حمایت از حقوق مالکیت را در ۱۰ حوزه فعالیت: راه‌اندازی کسب و کار، دریافت مجوز ساخت، اخذ انشعاب برق، ثبت مالکیت، دریافت اعتبار، حمایت از سهامداران خرد، پرداخت مالیات، تجارت برون‌مرزی، اجرای قراردادهای و ورشکستگی مورد سنجش قرار می‌دهند. این رتبه‌بندی امکان مقایسه ۱۸۵ کشور را به آسانی در انجام کسب و کار فراهم می‌کند. درمورد نماگر حقوق مالکیت توجه ویژه‌ای لازم است چون توانایی انباشت دارایی شخصی، نیروی اصلی انگیزشی در اقتصاد بازار است و برای اقتصاد بازاری کاملاً آزاد، عامل حیاتی است. اگر اشخاص و کسب و کارها از حقوق مالکیت مطمئن برخوردار نباشند، از انجام فعالیت‌های تجاری و استقراض پول جهت سرمایه‌گذاری باز می‌مانند و همچنین اطمینان آنها برای انجام برنامه‌ریزی‌های بلندمدت از بین خواهد رفت. این مانعی جدی برای توسعه بخش خصوصی و توانایی فقرا برای بهبود زندگی است. دولت‌های منطقه منا (منطقه خاورمیانه و شمال آفریقا) اصلاحات بسیاری جهت بهبود چارچوب اقتصاد کلان خود از اواخر دهه ۱۹۹۰ انجام داده‌اند اما ظاهراً این اقدامات برای تقویت سرمایه‌گذاری قوی یا پیشسازی بخش خصوصی و برآوردن تقاضای اشتغال، کافی نبوده است. کشورهای مصر، مراکش و یمن در میان ۵۰ کشوری قرار دارند که بر اساس مؤلفه‌های شاخص انجام کسب و کار از سال ۲۰۰۵ تاکنون بیشترین اصلاحات محیط کسب و کار را انجام داده‌اند و بیشترین بهبود در رتبه آنها حاصل شده است. با این وجود نااطمینانی بخش خصوصی به سیاست و عدم اعتماد به توانایی دولت در اجرای آنها و نیز بی‌ثباتی اقتصاد کلان در این کشورها مانع تأثیرگذاری کافی اصلاحات محیط کسب و کار

17. Kaufman, B. E., " The organization of economic activity: insights from the institutional theory of John. R ommons", Journal of Economic Behavior & Organization, 52: 71-96.2003.
18. Sened, I, the Political Institution of Private Property. Cambridge University Press, Cambridge.1997.
19. Dulal Miah, In Quest of Judicial Independence for Protecting Private Property: Evidence from constitutional Review in South Korea, Asian Journal of Law and Economics, vol. 3, issue 1, pages 3.2012.
20. Maliti Musole, Property rights, transaction costs and institutional change: Conceptual framework and literature review, Progress in Planning 71 (2009) 43-85.2009.
21. International Property Rights Index", a Project of the Property Rights Alliance. Available at: www. International property rights index. org.2013.
22. Ayyagari Meghana and Asli Demirgüç-Kunt and Vojislav Maksimovic, What determines protection of property rights? An Analysis of Direct and Indirect Effects, working paper, School of Business, George Washington University.2006.
۸. شاه‌آبادی، ابوالفضل، اثر حقوق مالکیت معنوی بر توزیع درآمد در کشورهای منطقه منا، فصلنامه رشد فناوری، سال هفتم، شماره ۲۸، ۱۳۹۰.
۹. دادگر، یدالله، مولفه‌ها و ابعاد اساسی حقوق و اقتصاد، انتشارات پژوهشکده اقتصاد دانشگاه تربیت مدرس و انتشارات نور علم، ۱۳۸۹.
۱۰. شریف زاده، محمد جواد و نادران، الیاس، تحلیل اقتصادی حقوق مالکیت در اسلام(با تأکید بر مفهوم هزینه‌های مبادله)، فصلنامه اقتصاد اسلامی، ش ۳۶، ص ۳۱-۵، ۱۳۸۹.
۱۱. صمدی، علی حسین، جایگاه حقوق مالکیت در اندیشه‌ها و مکاتب اقتصادی(با تأکید بر دیدگاه نهادگرایان جدید)، فصلنامه حقوق، مجله دانشکده حقوق و علوم سیاسی، دوره ۴۰، ش ۳، ۱۳۸۹.
۱۲. کیان‌پور، سعید، توسعه اقتصادی و برنامه‌ریزی (رویکرد محیط کسب و کار)، انتشارات فراگیر هگمتانه، چاپ اول، ۱۳۹۲.
۱۳. دلیری، حسن، شناسایی عوامل محدودکننده و ناقض حقوق مالکیت، مرکز پژوهش‌های مجلس، گروه مطالعات محیط کسب و کار، ۱۳۹۲.
۱۴. دلیری، حسن، مقدمه‌ای بر چارچوب مفهومی حقوق مالکیت از منظر اقتصادی، مرکز پژوهش‌های مجلس، گروه مطالعات محیط کسب و کار، ۱۳۹۰.
۱۵. خیرخواهان، جعفر، عرفانی، فاطمه، رتبه و جایگاه ایران در شاخص بین‌المللی حقوق مالکیت، مرکز پژوهش‌های مجلس، گروه مطالعات محیط کسب و کار، ۱۳۹۲.
۱۶. کیان‌پور، سعید، تأثیر متقابل بحران بدهی در اروپا و سیاست‌های اقتصادی در ایران، اطلاعات سیاسی اقتصادی، سال بیست و هشتم، پاییز ۱۳۹۲.

Archive of SID